

Ocak Şecereleri

Bir ailenin soykütüğünün tutulduğu belgelere '**şecere**' adı verilmektedir. Şecere terimi Arapça **şcr**(şacarat)¹ terimininden gelmektedir.

Alevi ocak ailelerinin elinde bulundurduğu şecerelerde Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma anamız ve Hz. Ali evliliğinden doğmuş olan İmam Hasan ve İmam Hüseyin evlatları günümüze değin kayda alınmıştır. Şecere adı verilen bu belgeler, tarihte seyyid ailelerince tutulduğu gibi Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de resmî olarak devlet tarafından da kurumsal olarak kaydı tutulmuştur. Seyyid ailelerince tutulan şecereler günümüzde de farklı bir çok ülkede halen tutulmakta olduğunu ve devam edildiğini görmekteyiz.

Kurumsal olarak ilk Abbasi halifesi Mütevekkil döneminde 847 yılından sonra hayata geçirilmiştir.² Mütevekkil, Abbasilerin de peygamber yakınları olarak soykütüklerinin bilinmesi için başlatmış olduğu bu kuruluş içinde, Hz. Fatıma Ana ve Hz. Ali evlatlarına hitaben '**Tâlibîler**' adı altında resmî olarak kayıtlarının tutulmasını Ömer er-Ruhhâci'ye vermiştir.³ Her iki aile mensuplarının kayıtları ayrı tutulmuş ve göreve getirilenlere ise **nakib** denilmiştir. Nakiblerin bağlı bulunduğu kişiye ise **nakîbü'n-nükabâ** adı verilmiştir. Memlûk, Mısır ve Suriye yönetiminde bulunan merkezlerde '**nakîbü'l-eşraf**' denildiğinden Osmanlı Devleti'nde de bu unvan kullanılmaya devam edilmiştir.

Genel olarak Abbasiler ve Tâlibîler kendi soylarından gelenleri yerlerine atarlardı. Kurum içinde İmam Hasan soyundan gelenlere '**Şerif**' ve İmam Hüseyin soyundan gelenlere '**Seyyid**' ünvanı verilmiştir.

Nakiblerin görevleri arasında Hz. Peygamber soyundan gelenlerin isimlerinin kaydı, doğum ve ölüm tarihlerinin kaydı, evliliklerinin denkliği üzerinde takip, vergi ve askerlik muafiyetini denetlemek, haklarını korumak ve suçluların cezalandırılması gibi görevler bulunmaktaydı.

Tarihte kurulan Alevi meşrepli devletlerde(Fâtımî, İlhanlılar, Memlûkler ve Safevîler) ise şecere kaydı sadece İmam Hasan ve İmam Hüseyin soyundan gelenlerle kısıtlı tutulmuştur.

Osmanlı'da bu kurum ilk defa Yıldırım Beyazıd döneminde Mayıs 1400 senesinde faaliyete geçirilmiştir. Bu göreve ise ilk Bağdat eşrafından, Kâzerûniyye postnişini Seyyid Muhammed Nattâ Hüseyini getirilmiştir. Seyyid Muhammed Nattâ'nın vefatı üzerine II. Murad döneminde(1421-1444) oğlu Seyyid Zeynelâbidin kurumun başına getirilir. Nakibler görevlerini genellikle buldukları bölgede yerine getirirlerdi. Zaman içinde seyyid olmayan nüfuzlu ailelerden de kurumun başına atanma olmuştur.

Nakiblerin almış oldukları karar ve vermiş oldukları hizmetler nakîbü'l-eşrâf defterlerinde⁴ kaydedilmiş ve gerektiğinde de bu defterlerden bilgi edinebiliyordu. Seyyid ve şerif oldukları belgelenmiş olan kişiler/aileler toplum içinde bilinmeleri için yeşil sarık ve cübbe giymeleri gerektiği açıklanmış ve kayıtları İstanbul'a bildirildikten sonra Isparta Şer'iyye siciline kaydıyla atama işlemleri tamamlanmış oluyordu.

¹ Etimoloji Sözlüğü 'şcr/شجرة': Ağaç, soykütüğü

² TDVİA_Nakîbüleşraf

³ Taberî: C9:266

⁴ Defter-i Tayyibe adı da verilmektedir.

Bu kurumların asıl görevi her ne kadar Ehlibeyt'ten gelen kolları kayıt altına almak ve belgeler doğrultusunda gerçek seyyidlerin sahtelerden tespiti olsada, 18. yüzyıldan sonraları bazı nakîbü'l-eşrâf kaymakamları usûlsüzce davranıp yolsuzluklara karışmışlardır. Haksız yere sonradan uydurulan sadat akçası, tevcih, devriye, harc-ı makul veyahut arusiyye adı altında vergi toplamışlardır.⁵ Sahte seyyidlik belgelerinin para karşılığında satıldığı da bilinmektedir. Sahte belgelerle seyyidlik isnat edilen kişilere 'müteseyyid' denilirdi, ki bunlara verilen belgelerle şecerelerle yapılan karşılaştırmalarda belgelerinin sahte olduğu rahatlıkla anlaşılmaktaydı.⁶ Sahte seyyidlik meselesinde önemli hususlardan bazıları vergi ve askere alınmama, makamlar ve toplum huzurunda itibar kazanma ve yapılan bazı ödeneklerden de faydalanma gibi olduğunu söyleyebiliriz. Bu da halk içinde bazılarının seyyidlik iddialarında bulunmasına itmiştir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde de Balkanlarda müteseyyidlerin çokluğundan bahseden gezgin, nakîbü'l-eşrâflık kurumunun rüşvet karşılığında bu işleri yaptığını belirtmektedir.

Nakîbü'l-eşrâfların görevleri içinde bu kişileri caydırıcı cezalar uygulayarak tespit edip ilgili makamlara bildirmekte vardır. Suçun ağırlığına göre verilen cezalar idamla sonuçlana biliniyordu. Soyuları Resûl-i Ekrem'den gelenleri '*sahihü'n-neseb*'⁷ olarak tanımlamışlardır. Devletin bu konuda sıkı bir denetim sağlamaya çalıştığı görülsede, müteseyyidlik iddalarında bulunanlar kurum içinde sirayet etmiş ve nefesine düşkün kişilerce suistimal edilmiştir. 16 Temmuz 1817(2 Ramazan 1232) tarihinde Halep Vâlisi Ahmet Paşa, Halep nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Kudsizâde Takiyyüddin Efendinin bazı art niyetli karanlık kişiliklere para karşılığında belge vererek yeşil sarık takmalarına vesile olduğunu devlete bildirmiş ve yapılan tetkikler sonucunda nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Anteb'e ve bazı çalışanları ise Kıbrıs'a sürgün edilmişlerdir.⁸

Artan suistimler karşısında devlet teftişlerini arttırıp müteseyyidleri seyyidlerden ayırmaya/ arındırmaya çalışmıştır.

Sahte seyyidlik iddiasına karşı Alevi Ocakları da tepkilerini vermiştir. Kimi zaman nefeslerde soy kütüklerini dile getirdikleri gibi:

Aslımı sorarsanız be hey sofular
Aslımız on iki imama çıkar
Aslımı neslimi diyeyim sana
Neslimiz Ahmed-i Muhtâr'a çıkar

Hüseyin'dir ceddim cennet celâlîm
Anneden gelme ummâna çıkar
Ondan İmam Zeynel-i Bâkır
Soyumuz bizim zindana çıkar

Mûsa Kâzım Hüseyin için çok ağladı
Oğlu Hamza-yı Ebul Kâzım'a çıkar
Hamza'dan geldi Ebu Muhammed
Onun oğlu İsmail'den çıkar

Ca'fer'in oğludur İsmail
İsmail oğlu Muhammed'e çıkar
Muhammed oğlu Hüseyin'den gelmişem

⁵ [Nakîbü'l-eşrâf - Vikipedi \(wikipedia.org\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Nakib%C3%BCl_e%C5%9Fraf)

⁶ Işık 2013:390

⁷ Sahihü'n-neseb: Gerçek evlilik sonucu doğan; gerçekten Peygamber soyundan olan

⁸ Işık 2013:398

Hüseyin oğlu Feyruz Şah'a çıkar

Muhammed Hâfız ondan geldi
Biliniz imamlar yolu ikrara çıkar
Hafızın oğlu Sâdeddin bilin
Evliya oğlu Kutbettin'e çıkar

Kutbettin'den geldi şeyh Salih
Şeyh Sâfi'nin dedesi Salih'e çıkar
Emâneddin'in adıdır Cebrail
İşte Şeyh Sâfi gibi imama çıkar

Şu dünyada bozulunca aslımız
Ol zaman rumuz-u evliyaya çıkar
Azmi râh-i Rum'a kılmışam
Ceddi pâhim Erdebil'e çıkar

Erdebil'den gelince Rum'a
Sözümüz daim dîdâra çıkar
Şeyh Sâfi buyruğunu eyledim kabul
Sözümüz İmam-ı Ca'fer'e çıkar

Evladımın adını koymuşam Şahin
Hakka doğru yol bunlara çıkar
Rum diyarına destimi attım
Ali sırrı Şâh-ı Erdebil'e çıkar

Şahinime yolumu eyledim teslim
Aslımız bizim Erdebil'e çıkar
Adımı annem Hüseyin koydu
Babam Muhyeddin'dir imama çıkar

Bana Himmet eyledi Şah Hatâi
Buna inanmayan Mervan'a çıkar
Bundan sonra adım oldu Kul Himmet
Evliya yolu kırklara çıkar

Sofu bana sırrımı ayan ettirdin
Sırrı faş edenler şeytana çıkar
Buna göre Kul Himmet adını eyledim kabul
Onun için adım Himmet'e çıkar

Aslımı sorarsan Ali Muhammed
Hakk'tan ola bize avn-i inayet
Bin bir ismi vardır bir adı Himmet
Onun için benim adım Kul Himmet⁹

kimi zaman mahkemelere veyahut devlete dilekçe yazarak şikayetlerini belirtmişlerdir:

1700'lü yılların başında, henüz rüşvetle hatır karşılığı ve bozulmanın başlamadığı tarihlerde Sultan Sinemilli Ocağı'nın nakîbü'l-eşrâf kurumunun haksız vergi uygulamalarına karşı verdikleri bir şikayet dilekçe neticesinde Sultan 3. Ahmed bir ferman yayınlayarak bu vergilerin Sultan Sinemilli ve kayıt altına alınmış diğer ocaklara geri iade edilmesini emretmiştir.¹⁰ Verilen fermanında, özellikle yapılan teftişler sonucu ocak ailelerin 'Peygamber'in emanetleri' olduklarını belirterek vurguda bulunması dikkat çekicidir.

⁹ Tokat İlmîyat Dergisi 2020:289-291

¹⁰ Yalçın 2004:264-265

1790-1794 yılları arasında bazı nakîbü'l-eşrâfların şecereler üzerinden tahribat yapması ve Alevi ocak ailelerden vergi alabilmek için seyyidlik bağlarını inkar etmeleri üzerine Sultan Sinemilli evlatları Maraş, Darende, Elbistan ve Harput'ta olmak üzere dört kez dava açarlar. Bu davalar için ocak evlatlarında bulunan şecereler ve eski şecerelerini tasdikleyen/tamamlayan yeni belgeleriyle nakîbü'l-eşrâflara karşı mahkemelerce seyyidlikleri tekrardan tasdiklenmiş olur.¹¹

Alevi ocak ailelerinin elinde bulunan şecerelerin farklı zaman diliminde ve farklı merkezlerden getirildiklerini de görmekteyiz. Örneğin, ilk dönem Alevi müşid ocağı olarak kabul edilen Ağuiçen ocağının Diyarbakır koluna mensup pir ailesinde(Kuyudamı Köyü, Hidayet Ulugerçek Dede'den alınmıştır) bulunan şecere hicri 544 Zilhacce/Mart 1150, Şeyh Dilo Belîcan Ocağına ait şecere miladi 1010(Alaeddin Keykubat dönemi)¹² ve Kureyşan ve de Baba Mansur Ocaklarına ait diğer şecerelerde görülmektedir. Diğer ocak aileleri ellerinde bulunan tarihi belgelerinin varlığında bilinmektedir. Anadolu/Rum diyarına getirilen şecerelerin günümüz Irak, İran, Suriye, Arabistan vesaire ülkelerde ki takibi sağlandığında daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabileceği muhakkaktır.

Necef, Erdebil, Kufe, Kerbela ve Osmanlı'nın farklı yerlerinden temin edilen belgeler vardır. Hacı Bektaş Veli dergahında Çelebiler'inde nakiblik görevlerini icra ettikleri görülmektedir. Ama 16. Yüzyıldan sonra verilen icazet ve şecereler de maalesef Alevi kurumu olarak titiz çalışmadıkları görülmektedir. Aynı kaniya, bu alanda çalışmalar yapan Alemdar Yalçın ve Hacı Yılmaz'da varmıştır.¹³ Bu konuda yıllarca araştırma yapan, Sultan Sinemilli dedesi Hüseyin Aldoğan'da aile/ ocağımız elinde bulunan belgelere dayanarak haklı şekilde itirazlarını dile getirmiştir. Büyük dedemiz Seyit Şeyh Nasır-zâde ve Seyit Mollah Hacı Muhammed-zâde'ye verilen bir icazete itirazlarına rağmen soykütüğünün aslından farklı ataya bağlanmıştır.¹⁴ Ayfer Karakaya-Stump, Alevi kaynakları üzerine kaleme almış olduğu çalışmasında, maalesef Sultan Sinemilli belgelerinin 1700'lerden öncesini araştırmamış ve daha önceki kayıtlarda 'Sinemilli' ismine rastlamadığını yazmıştır.¹⁵ Halbuki, gerek Şeyh Haydar evlatları olarak elimizde bulunan belgeler, gerek Dervişçimli ocağı elinde bulunan şecere ve gerek Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz'ın yaptığı araştırmalar sonucunda hem Ocağımızın bağlandığı hem de şecerelerimizin tarihçesi hakkında geniş bilgilerin Osmanlı ve günümüz devlet arşivlerine yansımış olduğunu tespit edebilirdi. Ali Yaman, Kerbela'dan alınan Sultan Sinemilli şeceresinin tarihini 1265 olarak beyan etmektedir.¹⁶

Sonuç

Hz. Peygamber öncesi Yahudiler'in soykütüklerini tuttuklarını ve bu geleneklerini devam ettirdikleri bilinmektedir. Yahudi cemaatleri ve kurumları ellerinde bulunan belgelere göre Hz. Muhammed, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail soyundan geldiği genel kabüldür. Hz. Peygamber'den sonra da soykütüğünü tutma geleneği soyu/soydaşlarınca ve ehlibeytince tutulmuştur. Hz. Ali ve Fatıma

¹¹ Yalçın 2004:249-257

¹² Akın 2014:14, 18

¹³ Yalçın/Yılmaz 2004:236-7

¹⁴ Aldoğan_Hacı Bektaş Veli İcazetnamesi

¹⁵ Karakaya-Stump 2016:135

¹⁶ Yaman 1998:76

Ana'nın soyundan gelenlere, Ali'den gelen anlamında 'Alevi' denilmiştir. Hz. Muhammed'in evlatları/ev halkı olarak bilinen Ehlibeyt'e 'Seyyid-i Saâdat', 'Evlâd-ı Resûl' vesaire denilmiştir.¹⁷

Alevi Ocak ailelerinin soyu Ehlibeyt'tendir, inanç hizmetlerinde ve irşad anlatımlarında Buyruk yazmalarında da pirlık/mürşidlik yapacak kişinin soydan olması önemle vurgulanmakta ve gayrısına caiz olmadığı belirtilmiştir.¹⁸

Farklı coğrafyalara dağılmış olan peygamber evlatlarının çoğunluğu tarih içinde kayıt altına alınmış ve Osmanlı'nın dağılma sürecine değin de resmî olarak kurumlar tarafından kayıt işlemleri takip edilmiştir. Emevî yönetimi, bilinçli olarak baskı, zulüm ve katliamlarla Seyyid ve Şerifleri iktidardan uzak tutmuştur. Emevileri takip eden devletlerde baskıcı ve katliamcı tutumlarını sürdürmüşlerdir.

Şecereler, peygamber soyunun bilinmesi açısından tarihe ışık tutmuştur. Alevi ocak ailelerin elinde bulunan bu yazmalar da bunu kanıtlamaktadır. Alevi ocakzâdelerin ellerinde bulunan soykütüğü kayıtlarının tarihte var olmuş devletler dönemleriyle tamamlanması ise, bazı kurum içi sıkıntı yaratan hadiselerle rağmen, Alevi inancı ve tarihi için büyük önem arz etmektedir. Şecereler ile alakalı merak edilen konularda inkarcı anlayış yerine sorgulayıcı ve belgelerin tarihi bir gerçekliğe dayandığını kabul etmek, günümüze değin yolu ve erkânı süren evlâd-ı resûl sey-yid-i saâdet hakikatına ve Alevi tarihine hak ettiği saygıyı iade etmektir.

Aşk ile Hû

Ali Yenialtun

¹⁷ Ulusoy 2016:22

¹⁸ Sakallıoğlu 1996:114

Kaynaklar

- Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi, Ayhan Işık, TC İÜ Sosy. Bil. Enst., İst. 2013
- [Nakîbü'l eşrâf - Vikipedi \(wikipedia.org\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Nak%C4%B0b%C3%BCl_e%C5%9Fraf)
- [NAKÎBÜLEŞRAF - TDV İslâm Ansiklopedisi \(islamansiklopedisi.org.tr\)](https://islamansiklopedisi.org.tr/NAK%C4%B0B%C3%BCLE%C5%9FRAF)
- Türkçe Sözlük
- Etimolojik Sözlük
- Lugat Sözlükler
- Alevilikte Dedeler, Ocaklar, Ali Yaman; 1998
- Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, ALEVİ OCAKLARI İLE İLGİLİ TESPİT EDİLEBİLEN EN ESKİ TARİHLİ BELGE: AĞUIÇEN OCAĞI ŞECERESİ, Bülent Akın, 2014/70
- Tokat İlmîyat Dergisi | Tokat Journal of İlmîyat 8/1 (Haziran 2020), ISSN 2717-6134 | e-ISSN 2717-610X; Alevî-Bektaşî Yolunun Tokatlı Bir Ulu Ozanı: Kul Himmet, sayfa 289-291
- Hacı Bektaş Velî, Şeyh Hasan Ocağı ve Sineminli Oymağı Üzerine Yeni Bilgiler, Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, 2004, sayı 30
- [Sultan Sin'in Hayatı ve Soy Şeceresi - SULTAN SİN VE SİNEMİLLİ OCAĞI \(9lib.net\)](https://9lib.net/sultan-sin-in-hayati-ve-soy-seceresi)
- Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık, Ayfer Karakaya, İst. Bilgi Üni. Yayınları, 2016, 2. Baskı
- Sinemilli Evlatları, Seyit Nasır-zâde ve Seyit Hacı Muhammed-zâde'ye Hacı Bektaş Veli dergahı tarafından verilen icazetname
- Hüseyin Aldoğan'dan iletilen Belgeler
- Alevilikte Sultan Samit Hızır Ocağı, Abbas Ulusoy, İmla Kitap Yayınları, 2016, 1. Baskı
- Buyruk, Ehlibeyt Erkânı, Nazmi Nizami Sakallıoğlu, Yazar Yayınları 1996